



Samenwerkingsverband Waterland

Toekomst voor boeren en natuur in Waterland – de visie van moderne melkveehouders

Het veenweidegebied wordt alom geroemd om zijn kwaliteiten: een aantrekkelijk landschap met een bijzondere natuur en cultuurhistorie. De veehouders in Waterland zijn nog steeds de economische dragers van dit landschap. De laatste tijd gaan er echter steeds vaker stemmen op voor grootschalige moerasontwikkeling. Dit idee werd gevoed vanuit de gedachte dat Waterland voor de landbouw een achterstandsgebied is en dat veehouders langzaamaan uit het gebied zouden verdwijnen.

Maar tegen de verwachting in wordt veel vrijkomend land en quotum weer door veehouders opgekocht. Het is waar dat de productie-omstandigheden niet optimaal zijn. Maar evenzeer is waar dat er een nieuwe generatie melkveehouders is, nauw betrokken bij het gebied en gemotiveerd om hier te (blijven) boeren.

Het Samenwerkingsverband Waterland (SVW) organiseerde een discussieavond met twintig van deze jonge, moderne melkveehouders. Zij hebben relatief veel land, zijn allen sterk gericht op bedrijfsontwikkeling en allemaal actief met natuur- en landschapsbeheer. Hierna volgt een samenvatting van hun opvatting over de kansen en bedreigingen voor Waterland in het algemeen en voor de melkveehouderij in het bijzonder.

Melk blijft de economische motor

Het beeld van Waterland als agrarisch achterstandsgebied moet worden genuanceerd. Er zijn grote plaatselijke verschillen. Sommige delen zijn echte probleemgebieden, en de uittocht uit de landbouw gaat sneller dan gemiddeld. Maar het is niet alleen maar kommer en kwel: andere delen van Waterland zijn relatief goede productiegebieden. Het gebied kent in beginsel een goede uitgangspositie voor duurzame veehouderij: er is een hoge natuurlijke bodemvruchtbaarheid, de grondprijzen zijn laag, de bedrijven extensief, het milieumanagement is goed te doen en de aanwezige veehouders beschikken over een goed vakmanschap. Met beperkte arbeid kan er veel meer land bewerkt en meer melk worden geproduceerd dan men 20 jaar geleden dacht. Ook de mogelijkheden voor de teelt van maïs en wintergranen zijn groter dan verwacht. Een deel van de melkveehouders ziet wel degelijk toekomst. Zij zien de ‘natuurlijke’ handicaps als de slappe veengrond, de matige verkaveling en extra ziektedruk (met name leverbot) niet als serieuze bedreiging voor de bedrijfsontwikkeling. Melkproductie blijft voor hen de economische basis, al zien zij ook wel extra kansen voor nicheproducten. Dit staat voor hen echter los van de specifieke Waterlandse omstandigheden. Mochten er al regiospecifieke activiteiten worden ontwikkeld, dan moet het sterke imago van Waterland (extensieve, grondgebonden landbouw in een fraai landschap) worden uitgebuit.

Natuurbeheer hoort erbij, maar.....

Op dit moment wordt een deel van het natuurbeheer uitgevoerd door veehouders die er over vijf of tien jaar niet meer zijn. Dat is weinig duurzaam. Voor de jongere veehouders is de

belangrijkste reden om aan agrarisch natuurbeheer te doen het positieve imago: het vormt de *licence to produce*. Daarnaast hebben veel bedrijven er gewoonweg aardigheid in: “het hoort er nu eenmaal bij”. Alle bedrijven die aan de discussie deelnamen, doen volop mee aan het natuurbeheer en treffen verschillende, soms ingrijpende beschermingsmaatregelen voor weidevogels en oeverplanten. Daarnaast beheert de helft van de bedrijven reservaatgrond. Ondanks deze inzet zien de melkveehouders economisch gezien weinig in natuurbeheer. De vergoedingen leveren, doordat ze het karakter hebben van een schadevergoeding, slechts een beperkte bijdrage aan het inkomen. Bovendien dalen de vergoedingen en is de laatste jaren de toekenning onzeker. Dit maakt natuurbeheer voor moderne bedrijven economisch weinig aantrekkelijk.

Waterbeleid bepalend voor toekomst gebied

Over het algemeen hebben de veehouders zich weinig laten beïnvloeden door de stortvloed van beleidsnota's die de afgelopen decennia over Waterland is uitgestort. Dat ligt anders voor de waterdiscussie die momenteel plaatsvindt en die hun optimistische toekomstperspectief serieus overschaduwet. Waterberging, peilverhoging ter behoud van het veenpakket en de toegenomen roep om de ontwikkeling van moerasgebieden komen voort uit een heel ander toekomstbeeld – kennelijk is behoud van het karakteristieke cultuurlandschap niet meer zo belangrijk. Daarmee staan ook de legitimatie en het toekomstperspectief van de Waterlandse landbouw op losse schroeven – met name peilverhoging kan een versnelde uittocht uit de landbouw veroorzaken. Daarnaast vinden de veehouders dat de waterdiscussie en de natuurdiscussie teveel worden vermengd – waterberging brengt zeker niet automatisch natuurwinst met zich mee en peilverhoging verkleint juist het bergend vermogen.

Een gezonde toekomst voor Waterland

Als het veenweidelandschap maatschappelijk en politiek draagvlak houdt, ligt er een fraaie toekomst voor landbouw, landschap, natuur en cultuurhistorie in het verschiet. Maar daarvoor moet wel wat gebeuren. Daarin liggen taken voor de veehouders zelf, regionale organisaties (zoals de agrarische natuurvereniging en het SVW) en de overheid. De volgende aanbevelingen zijn gebaseerd op de discussie met de veehouders, maar zijn ‘fijngeslepen’ door het SVW.

De *veehouders* kunnen samen met de *regionale organisaties*:

- plannen uitwerken voor collectieve groenfinanciering (lagere kredietrente) voor Waterlandse bedrijven;
- plannen uitwerken voor andere fiscale voordelen (bijvoorbeeld IB-vrijstelling voor inkomsten uit natuurbeheer);
- onderzoek doen naar de meerwaarde en marktkansen van Waterlandse zuivel.

De *overheid* kan samen met de *regionale organisaties*:

- vanuit het gebiedsprogramma Noord-Holland Midden slagvaardig uitvoering geven aan de ideeën voor verbetering van de agrarische structuur (bijvoorbeeld door regionaal grondbeleid) en vergemakkelijking van de bedrijfsovername;
- meer in zijn algemeenheid het gebiedsprogramma beter toegankelijk maken voor agrariërs door aanpassing van de subsidieprocedures en –criteria;
- een actiever quotumbeleid voeren om melkveehouderij in Waterland te stimuleren (bijv. selectief extra quotum toedelen aan ‘groene’ bedrijven);
- regelgeving waar mogelijk regionaal differentiëren, met name waar het gaat om de mogelijkheden voor het uitrijden van mest;

- in het streekplan duidelijkheid scheppen over het waterbeleid en een duidelijke keuze maken tussen behoud van het veenpakket (zonder landbouw en veenweidelandschap) of behoud van het veenweidelandschap. Een keuze voor het laatste beperkt de mogelijkheden voor peilverhoging en vergt een passende financiering van ‘hoogwaterlandbouw’;
- bewerkstelligen dat het agrarisch natuurbeheer aantrekkelijker wordt voor moderne bedrijven. Bijvoorbeeld door:
 - versterking van de mogelijkheden voor flexibele invulling van beheersmozaïeken voor weidevogels;
 - aanvullen van het Programma Beheer met een nieuw beheerspakket dat maatwerk biedt voor Noord-Holland Midden;
 - vergoedingen te differentiëren (bijv. voor melkvee- en niet-melkveebedrijven en/of naar veebezetting);
 - ontwikkelen en toepassen van marktgerichte beloningssystemen.
 Overigens kan hierin ook de agrarische natuurvereniging een rol spelen, bijvoorbeeld door eisen te stellen aan deelname of door quotering van ‘zwaar beheer’ per bedrijf;
- de huidige maïspremie, die het scheuren van grasland bevordert, vervangen door – of op zijn minst aanvullen met – een premie op (behoud van) oud veengrasland.

Samenwerkingsverband Waterland
 Januari 2003